

(foto: archief PWN)

Koningskanaal: van prutsloot naar duinrel

LEON TERLOUW

In opdracht van koning Willem I werd in 1829 het Koningskanaal gegraven. Het kanaal moest overtollig duinwater uit natte, te ontginnen duinvalleien afvoeren naar de Schulpvaart. In de loop van de tijd raakten de oevers van het kanaal grotendeels begroeid met bomen en struiken. Bij de aanleg van een fietspad langs de Zeeweg aan de zuidzijde van het kanaal in de jaren zeventig kreeg de oever aanvullende beplanting. Schaduw kreeg de overhand. Door bladval raakte het kanaal gevuld met een sliblaag. De waterkwaliteit ging sterk achteruit. Hogere plantengroei in het water ontbrak vrijwel. Op de oever groeiden soorten van voedselrijke bodem als brandnetel, harig wilgenroosje, brede lisdode en fluitenkruid. Tijd voor een metamorfose.

Uitgangspunten

Men wilde een herstel van een voedselarm, schoon duinwatermilieu waarin beschaduwde en lichte plekken elkaar afwisselen. Het geheel moest onderhouden kunnen worden, en er mocht geen extra water uit het duin worden afgevoerd. De hoogte-uitstroomopening nabij de rotonde moest gehandhaafd blijven en er mocht geen wateroverlast komen op het Duin- en Boschterrein,

de ijsbaan en het atletiekveld. PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN) heeft samen met Provincie en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier daartoe een project uitgewerkt. Dit project behelsde een samenhangend plan om het Koningskanaal op te knappen en natuur op twee aanliggende parkeerterreinen te ontwikkelen, evenals bij camping Bakkum. Een subsidie-aanvraag werd gehonoreerd.

Inzicht in de hydrologie was nodig om aan de uitgangspunten te voldoen. Een groot ingenieursbureau kreeg opdracht voor een onderzoek. Het kanaal lag als een ritssluiting in het terrein, maar dammen met duikers beperkten de waterafvoer. De waterscheiding bleek net ten oosten van camping Bakkum te liggen, met de hoogste waterstand nabij de ijsbaan aan de zuidzijde van de Zeeweg. Vanaf dit punt tot aan de rotonde aan de Herenweg bleek er een verval van 1.85 meter. Naar het westen toe zakte het peil slechts weinig. Daar was afvoer bovengronds onmogelijk. Enkele compartimenten zijn waterhoudend; de oostelijke vallen in het voorjaar allemaal droog.

Om meer licht tot het water toe te laten treden,

werden in de winter van 2001-2002 meer dan vijfhonderd bomen op de zuidoever van het kanaal verwijderd, evenals langs de Lep-sloot, die loodrecht op het kanaal ligt. Ook het opgehoopte slib werd verwijderd. De berm van het fietspad werd afgeplagd en aangevuld met schoon duinzand.

Boerenverstand

Omdat het hydrologisch onderzoek stagneerde en de exacte stuwhoogten nog niet bekend waren, stelde loonwerker Jan Hes, die het werk uitvoerde, voor om tijdelijke "damstuwen" (geen stuwdammen) van boomstammen met worteldoek en zand in het kanaal aan te brengen. Eigenlijk speelt hij gewoon graag met water en bezit een zeer praktische kijk. Toen hydrologen hun bevindingen kwamen toelichten en zagen waar de tijdelijke stuwen lagen, waren ze blij verrast: ze lagen op een enkele na precies op de goede plek.

Vanwege de natuurlijke uitstraling werd ervoor gekozen deze stuwen te handhaven. Er volgden in najaar/winter 2002-2003 nog enkele kleine aanpassingen. Aan de uitstroomzijde werd zand aangebracht. Daardoor ontstonden ondiepe stromingsmilieus, waarin de macrofauna zich wel moest kunnen blijven verplaatsen.

Verbinding duin en polder

De Provincie legde in 2002-2003 een rotonde aan op de kruising Herenweg/Zeeweg. Meelifend hiermee kon onder de rotonde een duiker gelegd worden. Voorbij de rotonde kwam een nieuwe duinbeek. Het water verdween daardoor niet meer in de Schulpvaart, maar werd middels een praktisch plan van Jan Hes gestuurd naar natuurgebied De Hooge Weijs in de polder.

Resultaten

Bij de ijsbaan bevindt zich een zeer rijke en gevarieerde libellenpopulatie met onder andere de Gevlekte witsnuitlibel. Met de nieuwe, schone waterverbinding met oevervegetatie naar de polder vormt het gerestaureerde Koningskanaal tevens als ecologische verbinding voor bijzondere soorten.

De herstelde oever langs het fietspad wordt nu tweemaal per jaar gemaaid, in juni en september. Het maaisel wordt afgevoerd. Zodra de berm voldoende verschaald is, volstaat een jaarlijkse maaibeurt. Met de maaikorf wordt de bodem van het Koningskanaal regelmatig geschoond om te voorkomen dat er weer slib op-

Om meer licht tot het water toe te laten treden, werden in de winter van 2001-2002 bomen verwijderd (foto: archief PWN).

hoopt. Door dit beheer ontstaat er een bloemrijke berm tussen fietspad en Koningskanaal.

Thea Spruyt van de Provincie Noord-Holland heeft in september 2002 de vegetatie onderzocht. Ze vond circa tweehonderd plantensoorten. De meeste waren niet-gebiedsspecifieke ruigtesoorten. Ze stelde echter ook "goede" soorten vast, zoals voor het duin zeldzame slanke waterweegbree, fijne waterranonkel, kranswieren (*Chara vulgaris*, *C. globularis* en *C. major*), echt duizendguldenkruid, tener fonteinkruid, witte en gele waterkers, gekroesd fonteinkruid, kleine watereppe, borstelbies en penningkruid. Haar eerste indruk van de resultaten: "De ontwikkeling van de watervegetatie verloopt naar

wens. Regelmatig zijn er schoonwatersoorten aanwezig, waaronder de voor het duin zeldzame slanke waterweegbree. Op beschaduwde plekken zijn er nauwelijks aardige soorten zoals kranswieren. Op veel plekken zijn er kwelindicaties (ijzerbruine bodem, blauw brokkelig vlies). Enkele secties hebben veel kroos. De natte oeversoorten zijn aardig, en groeien ook waar het kanaal is drooggevallen: penningkruid, witte waterkers, borstelbies. Grote stukken zijn blauwgekleurd door blauw glikkruid."

Het is opvallend dat in het water van het compartiment bij Johanna's Hof vrijwel alleen klein kroos groeit. Mogelijk zijn daar nog teveel voedingsstoffen in slib aanwezig. In het najaar van 2003 zijn er daarom aanvullende baggerwerkzaamheden uitgevoerd. Helaas blijft het klein kroos tot op de dag van vandaag er nog steeds dominant. Mogelijk komt dat door nalevering van voedingsstoffen uit de oever.

Stroomt-ie of stroomt-ie-niet?

Er was stroming in het Koningskanaal van kerst 2002 tot eind februari 2003, en na een periode met veel regenval begon de watergang op 2 april ineens weer snel te stromen! In de droge winter 2003-2004 stroomde het Koningskanaal maar ongeveer één week. Bijna drie jaar lang stroomde het Koningskanaal helemaal niet, maar half december 2006 kwam er plotseling weer stroming, tot eind maart! De variatie in de natuurlijke grondwaterstand maakt dit alles betrekkelijk onvoorspelbaar; het blijft aangenaam verrassend!

LEON TERLOUW IS ADVISEUR NATUUR EN RECREATIE BIJ PWN WATERLEIDINGBEDRIJF NOORD-HOLLAND.

Omdat het hydrologisch onderzoek stagneerde en de exacte stuwhoogten nog niet bekend waren, zijn "damstuwen" (geen stuwdammen) aangebracht (foto: archief PWN).